

Naturkirkegårde

- en ny klitkirkegård i Lyngvig

Af Anne-Marie Møller og Mette Fauerskov

Møller & Fauerskov Landskabsarkitekter

Naturkirkegårde

Der har gennem flere år været en stigende interesse for naturkirkegårde. Vi oplever, at flere og flere menighedsråd både i land- og bysogne efterspørger områder med naturpræg, og som oftest er det en "skovafdeling", der bliver efterspurgt. Det ses tilsvarende i de senere års mange indlæg, debatter og undersøgelser, der har haft fokus på begravelsespladser og kirkegårde i skov eller skov-lignende omgivelser. Den ældste naturkirkegård i Danmark er da også en skovkirkegård, nemlig skovkirkegården i Høsterkøb, som er indviet i 1933, og det er derfor forståeligt, at vi ser et billede af en skovkirkegård for os, når begrebet naturkirkegård bliver nævnt.

Skovkirkegården i Høsterkøb er etableret i bøgeskov. Det samme gælder skovkirkegården i Juelsminde. På Mariebjerg Kirkegård findes der blandt andet skovafsnit i fyrreskov og i birkeskov, og man kunne ligeså vel forestille sig skovkirkegårde i en egeskov, en askeskov, en elleskov eller måske i en hasselstævningskov, som med hver deres bundvegetation, dufte, farver og forskellige lys- og skyggevirkninger har helt andre skovudtryk og egenskaber. Men også mange andre almindelige, danske naturtyper som f.eks. eng, overdrev, krat, hede, klit samt landarealerne ved sø og vandløb vil kunne danne værdige rammer om en begravelsesplads og dermed tilføje nye dimensioner til begrebet naturkirkegårde.

Ordet naturkirkegård skal forstås bogstaveligt. En naturkirkegård er ikke 5 kvadratmeter lyngplanter i et bed. En naturkirkegård er ikke en klippet græsplæne med 5 træer.

En naturkirkegård er en kirkegård, der er indrettet i en naturtype, der med sin jordbund, sine klimaforhold og sin vegeta-

Forsøgsopstilling.
Gravminde i klit
Foto: Mette Fauerskov

tion af græs, urter, buske og træer er så tæt som mulig på sit naturlige udseende. På en naturkirkegård skal der ikke luges, vandes og gødes. Den på stedet værende, naturlige vegetation plejes på samme måde som på et naturareal, og derfor er plejeniveauet ekstensivt, og plejen har til formål at fastholde eller udvikle den givne naturtype.

De fleste naturtypers bundvegetation er følsom overfor færdsel, da vegetationen bliver påvirket af, at der trædes på den. Desuden er naturen følsom overfor "fremmedelementer", som f.eks. potteplanter og dekorationer, som er kulturprægede og dermed forstyrrer naturbilledet. Derfor giver det særlige udfordringer at indrette en begravningsplads i naturen. Hvis naturtypen skal bevares så intakt som muligt, skal færdslen derfor begrænses eller styres, udsmykninger og beplantning på gravene må være beskedne, og gravstederne skal ligge med relativt stor afstand. Endvidere har gravmindernes samspil med naturtypen betydning for helheden.

Der kan være flere årsager til, at naturkirkegården efterspørges i dag. Tidens natursyn, fokus på bæredygtighed og økologi, tanker om at blive optaget i naturens kredsløb samt naturens åbenhed for fortolkning kan være nogle af forklaringerne.

Dertil kommer det økonomiske aspekt. Udover at være mindre plejekrævende, er naturkirkegården billigere at anlægge end have- og parkprægede kirkegårde. De fysiske anlægsarbejder, der skal udføres for at indrette en naturkirkegård,

Udsigter fra klitkirkegården mod Ringkøbing Fjord. Foto: Anne-Marie Møller.

begrænser sig i princippet til hegning og låger samt eventuelle stier, hvis den indrettes på et eksisterende naturareal. Den indledende planlægningsfase, hvor der skal indhentes tilladelse fra forskellige myndigheder, er dog ikke mindre omfattende, end hvis der skal etableres en traditionel kirkegård. Det samme gælder det landskabsarkitektoniske arbejde, herunder arbejdet med at formgive de nye elementer til stedet, opnå sammenhæng med omgivelserne, planlægge gravstedernes placering, fastlægge vedtægter mv., der fordrer samme omhyggelighed som ved andre kirkegårdsanlæg.

Lyngvig klitkirkegård

I Lyngvig er der i år indviet en ny naturkirkegård. Kirkegården er en klitkirkegård, og den er, så vidt vi ved, den eneste klitkirkegård i Danmark. Klitkirkegården er en udvidelse, idet den er anlagt i et klitområde, der grænser op til østsiden af den eksisterende, helt traditionelle kirkegård, der omgiver Lyngvig Kirke. Kirken er, som mange andre kirker på egnen, fra midten af 1800-tallet.

Kirken og kirkegården er beliggende på østsiden af Holmslands Klit, mellem landevejen og Ringkøbing Fjord. Klitområdet har en fin beliggenhed med en smuk og fredfyldt udsigt mod fjorden, og den indgår i et vidtstrakt klitlandskab af forskellige klityper, enkelte sandede marker og frodige enge ned mod fjorden.

En del af det aktuelle klitområde er efter nedrivning af en gammel graverbygning retableret med sandhjelme. Den øvrige del af arealet, som står urørt, består af naturtyperne "grå klit" og "klithede", der er karakteriseret af planter som sandstar, bølget bunke, revling, almindelig engelsød, almindelig kongepen, forskellige gråløvede laver, hedelyng og revling. På grund af vind og jordbund er trævækst yderst sparsom, men spredt på arealet findes enkelte sejlivede buske.

Udgangspunktet for at etablere en kirkegård på stedet har været et ønske om at fastholde klitlandskabet samt stedets natur og beplantning som helhed. Udfordringen i forhold til at bruge arealet til kirkegård har derfor været at "gøre mindst muligt" samtidig med, at en række praktiske og funktionelle forhold skulle tilgodeses, for at området kan fungere både for gravstedsejere og for den drift og pleje, som kirkegårdens personale er ansvarlige for.

Blåmunke, lav, lyng, engelsød, sandstar mm.
Foto: Anne-Marie Møller.

I forbindelse med det indledende planlægningsarbejde er der meddelt dispensation i forhold til en Exner-fredning hos Fredningsnævnet for Ribe Amt, og både Ribe Stift og Ringkøbing-Skjern Kommune har godkendt kirkegårdsudvidelsen.

Hegning og stier

Hegningen af klitkirkegården er udført af rå, firkløvede egestolper, der er lige høje og placeret lodret og helt tæt sammen. Med sit lidt grove og samtidig kvalitative udtryk og med en højde, der følger terrænets bevægelser, harmonerer hegnet med klitlandskabet. Hegnet er ved at skifte farve fra det friske træ, og vil om kort tid blive helt sølvgråt, så det kommer til at falde endnu bedre ind i omgivelserne. Nord- og sydsiden af den eksisterende kirkegårds hegning er samtidig udskiftet, mens det oprindelige brunmalede plankeværk på stolper af beton mod vest tænkes udskiftet på længere sigt.

Betonstier og hegn af egestolper. Foto: Anne-Marie Møller.

Nyanlagt sti, forår 2012. Kanter langs stien er ikke retableret. Foto: Anne-Marie Møller.

Eksisterende gravsted i overgangen mod klitkirkegården. Foto: Anne-Marie Møller.

Det gamle hegn langs østsiden af den gamle kirkegård er blevet fjernet, og overgangen til klitkirkegården dannes nu af en ny bevoksning af fritvoksende havtorn og lave fyrrebuske. Adgangen til klitkirkegården sker ad den gamle kirkegårds hovedlåde, og i det nye hegn mod øst er der etableret en sekundær enkeltlåde, der forbinder kirkegården med landskabet.

Der er anlagt nogle få hovedstier i klitlandskabet. Stierne, der snor sig i terrænnets naturlige lavninger, sikrer, at færdselen bliver styret, og at man kan færdes på kirkegården året rundt. Færdsel i klitten bliver således begrænset mest muligt, og det undgås at ødelægge vegetationen. Stierne giver også adgang for maskiner til brug for gravning af grave. De er anlagt i beton, der er støbt på stedet. Betonen er afsluttet med en kostet overflade, således at den er ru og gangvenlig, og den er valgt, fordi den patinerer på en måde, der passer godt til det karske landskab.

Gravsteder

Med henblik på, at naturen på stedet skal respekteres mest muligt, har vedtægterne for gravsteder og gravminder samt gravstedernes placering i landskabet været genstand for nøje overvejelser, idet man samtidig har ønsket at imødekomme brugernes behov og ønsker. Vedtægterne er ikke endeligt fastlagte, men der er lagt op til, at der ved hvert gravminde kan placeres én eller to faste vaser til afskårne blomster, samt at der i en periode omkring juletid kan lægges en krans. Det vil ikke være tilladt at plante på gravstedet.

Gravpladserne er placeret i grupper i de mindst kuperede områder af klitlandskabet, mens den mere kuperede del kommer til at fremstå som pauser imellem grupperne for at opnå et sammenhængende og balanceret udtryk. I første etape bliver der åbnet for gravsteder i tre områder. Det ene område, der er let kuperet, anvendes kun til urner, mens de to andre områder kan anvendes til både kister og urner.

For at give brugerne forskellige muligheder samtidig med at det fysiske udtryk bliver harmonisk, kan der i de to af grupperne udelukkende placeres ubearbejdede, naturligt formede marksten, mens der i den tredje gruppe er mulighed for at placere upolerede granitsteler, hvis størrelse bliver begrænset af fastsatte, maksimale mål. Da det er vanskeligt at forudsige, hvordan efterspørgselen og brugernes ønsker om gravminder

Prøveopstilling af steleformede gravminder i klitten. Foto: Anne-Marie Møller.

Dele af kirkegården er præget af lyng. Foto: Anne-Marie Møller.

vil blive, er det hensigten, at det, når der er ibrugtaget et mindre antal gravsteder i hver gruppe, vil blive vurderet, om der er behov for en justering af vedtægterne.

Naturkirkegårde i Danmark

De fleste kirkegårde, der omtales som "skovkirkegårde" og "naturkirkegårde", er ret beset anlæg, der er park- eller haveprægede, og som har hentet enkeltelementer eller inspiration fra danske naturtyper. Disse kirkegårde har et ganske højt plejeniveau i modsætning til det, vi forstår ved en naturkirkegård, der er anlagt i den "rigtige natur". Der er mange gode eksempler på disse park- og haveprægede kirkegårde, men anlæg af en naturkirkegård forudsætter, at der, som kirkegården i Lyngvig er et eksempel på, er et naturareal til rådighed. Det mest nærliggende er som her at etablere naturkirkegården på et sted, hvor en eksisterende kirkegård, der har behov for en udvidelse, støder op til et naturareal.

Man kan måske også "starte forfra" og som en form for naturgenopretning etablere en naturtype, der passer til det givne steds klima- og jordbundsforhold. Ud fra en landskabsanalyse af et områdes særlige karakteristika kan disse opdyrkes og minde om, hvor man geografisk og topografisk befinder sig, selv om kirkegårdsarealet i dag måske ligger omgivet af bebyggelse. Denne metode forudsætter dog, at man kan vente med at ibrugtage området til begravelser, til vegetationen er veletableret.

Den danske natur giver muligheder for mange typer af begravelsespladser. Ved at udnytte mulighederne kan der opstå helt nye typer og sammenhænge, som vi ikke har set før i vores tid, spændvidden i kirkegårdenes udtryk kan blive større, og måske kan vi dermed bedre imødekomme nutidens efterspørgsel.

Foto: Anne-Marie Møller.